

УДК 327(475:4)

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-9385/2023-1-1>

РОЛЬ І МІСЦЕ УКРАЇНИ В БЕЗПЕКОВІЙ ПОЛІТИЦІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Бусленко Василь Володимирович,

доктор політичних наук,

завідувач-професор кафедри політології та публічного управління

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0001-8280-7104

З'ясовано ендогенні чинники впливу на формування концепції державної безпеки Республіки Польща. Визначено роль і місце України в безпековій політиці Республіки Польща. Обґрунтовано, що фундаментальним фактором, який формує безпеку Польщі, є її міцна інтеграція в трансатлантичні та європейські структури, а також розвиток двостороннього і регіонального співробітництва з ключовими партнерами, серед яких – Україна. У цьому контексті значна увага приділяється заходам зі зміцнення незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України і підтримці її прагнень до європейської й євроатлантичної інтеграції.

Нова геополітична реальність, зумовлена гібридною війною Росії проти України в 2014 р., внесла суттєві корективи в безпекову політику Польщі. Відтоді питання національної безпеки стало відігравати домінуючу роль у порядку денному двосторонніх відносин. Визначено, що широкомасштабне вторгнення Росії до України не призвело в Польщі до ухвалення якихось операційно-тактичних документів, своєрідної «дорожньої карти», яка б відображала підходи до реалізації стратегічного партнерства в нових умовах. Натомість, залежно від перебігу політичних подій, на законодавчому рівні було ухвалено низку документів, які в подальшому визначали напрями стратегічної співпраці між двома державами.

Польська Республіка залишається головним логістичним хабом для міжнародної підтримки України в боротьбі з Росією. Її роль є вирішальною. Партнерство між Польщею та Україною має симетричний характер і залежить значною мірою від ініціатив України, спрямованих на забезпечення власної безпеки, а відтак і безпеки в регіоні. Йдеться про ініціативи України щодо необхідності надання їй військової допомоги.

Ключові слова: державна безпека, Республіка Польща, Україна, російсько-українська війна, НАТО.

Buslenko Vasyl. The role and place of Ukraine in the security policy of the Republic of Poland

The endogenous factors of influence on the formation of the concept of state security of the Republic of Poland are clarified. The role and place of Ukraine in the security policy of the Republic of Poland is determined. It is proved that the fundamental factor shaping Poland's security is its strong integration into transatlantic and European structures, as well as the development of bilateral and regional cooperation with key partners, including Ukraine. In this context, considerable attention is paid to measures to strengthen Ukraine's independence, sovereignty and territorial integrity and to support its aspirations for European and Euro-Atlantic integration.

The new geopolitical reality caused by Russia's hybrid war against Ukraine in 2014 has made significant adjustments to Poland's security policy. Since then, national security has played a dominant role in the bilateral agenda. It is determined that Russia's large-scale invasion of Ukraine did not lead to the adoption of any operational and tactical documents in Poland, a kind of "road map" that would reflect approaches to the implementation of strategic partnership in the new conditions. Instead, depending on the course of political events, a number of documents were adopted at the legislative level, which further defined the areas of strategic cooperation between the two countries. The Polish Republic remains a major logistic hub for Ukraine's international support in the fight against Russia. Its role in supporting Ukraine is crucial. The partnership between Poland and Ukraine is symmetrical and depends to a large extent on Ukraine's initiatives aimed at ensuring its own security and, consequently, security in the region. It is about Ukraine's initiatives to provide military assistance.

Key words: state security, Republic of Poland, Ukraine, Russian-Ukrainian war, NATO.

Вступ. Потреба в безпеці є важливою частиною колективних інтересів будь-якої спільноти. Кожна сучасна держава прагне створити концепцію подолання ситуацій, що загрожують національному існуванню [1, с. 4]. Україна займає особливе місце в безпековій політиці Польщі через геополітичне становище, тісну економічну, політичну, культурну співпрацю. Між двома державами існує довготривале стратегічне партнерство. Гео-стратегічне значення Польщі й України переконливо свідчить на користь формування в регіоні Середньої Європи тандему регіональних лідерів, здатних до протистояння викликам і загрозам міжнародному порядку, який перебуває на етапі суперечливих та неоднозначних змін. У відносинах Польщі та України чітко вирізняється вимірна спільна мета і стратегічний інтерес [2, с. 12]. Це є вихідною точкою для прийняття спільних узгоджених політичних рішень на базовому рівні.

Водночас партнерство України та Польщі реалізується в складних умовах багатьох асиметрій. Україна функціонує в «сірій зоні» безпеки між Росією та євроатлантичними структурами інтеграції й безпеки, до яких належить Польща. Сама Україна не має чітких гарантій безпеки, на відміну від Польщі. Тому залишається більш вразливою до проявів проєкції сили з боку Росії. Цій меті має слугувати тиск Росії з використанням гібридних ресурсів, демонстрацією військової сили, застосуванням дезінформаційних заходів, у яких значну роль відіграє так звана історична політика. До того ж істотним наслідком функціонування в «сірій зоні» безпеки є асиметрія інституційних зв'язків Польщі та України, що означає членство в різних регіональних та субрегіональних організаціях [2, с. 17].

Аналіз досліджень та публікацій. Через те, що триває активна фаза російсько-української війни, визначення сучасної ролі та місця України в стратегії національної безпеки Польщі ще не стало предметом ґрунтовного аналізу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Важливими для розуміння тенденцій у безпековій політиці Польщі є праці польських науковців Й. Собчак [3], А. Легуцької [4]. Потенціал польсько-українських відносин аналізували українські вчені О. Затинайко, В. Павленко, В. Бочарнікова, С. Свешніков [5].

У статті ми також спиралися на аналітичні матеріали міжнародної групи науковців із досліджень Польщі та України "Stan i perspektywy partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy" [2]. У них враховано зміну балансу сил, акцентовано на необхідності протистояння виникненню нових розділових ліній у регіоні, проаналізовано загрози з боку Росії, її рух у напрямі формування вигідного геостратегічного простору, зауважено на пошуках вироблення спільної безпекової політики Польщі та України. Основною базою дослідження є стратегії державної безпеки Польщі, офіційні виступи політичних лідерів.

Мета і методи дослідження. Метою статті є визначення місця і ролі України в безпековій політиці Польщі в умовах російсько-української війни. Автор використав такі методи дослідження: порівняльний (зміни в підходах до формування стратегії національної безпеки Польщі), контент-аналіз (виступи політичних лідерів, рішення влади щодо безпекової політики держави), узагальнення (під час формування висновків дослідження), системний (політика безпеки розглядається з погляду взаємозв'язку політичних, економічних, військових та інших чинників).

Виклад основного матеріалу. Виклики та загрози безпеці Центральної та Східної Європи і, зокрема, агресивна політика Росії детермінують розвиток і динаміку відносин між Польщею та Україною в сфері питань забезпечення безпеки як на національному, так і на регіональному рівнях. Загалом безпекова політика Польщі стосовно України знайшла своє відображення у досить ґрунтовних концептуальних документах Польщі: Стратегії державної безпеки та Стратегії оборони. У них досить широко визначаються межі військово-політичної активності: регіон довкола

Польщі, Європа та Євроатлантичний регіон. Польща вважає себе безпечною державою й розглядає внутрішні ризики як основні. Можливість великомасштабної агресії проти Польщі до 2023 р. оцінювалась як малоімовірна. Більша увага приділялася виникненню регіональних і місцевих конфліктів. Присутність США в Європі, членство Польщі в НАТО і ЄС, демократизація України розглядалися Польщею як основний інструмент гарантування власної безпеки.

Польща також зацікавлена у входженні України до НАТО. Вона розглядає Центральноєвропейський регіон як цілісний з погляду системи безпеки і виступає за розбудову мережі зв'язків у Центральній Європі в межах ЄС та НАТО, а також понад їхніми кордонами. Принцип «відкритих дверей» своєю чергою відображає національні інтереси України, яка прагне увійти в цей військовий союз.

З іншого боку, дії РФ до 2014 р. розглядалися Польщею як спроби порушити європейську співдружність. Держава припускала застосування збройних сил усередині країни, зокрема військ спеціального призначення, лише для надання допомоги органам державної влади, державної адміністрації та громадськості.

Безпекова політика Польщі стосовно України частково відображена в програмі Європейського Союзу «Східне партнерство», ініційованій Польщею та Швецією й затвердженій ЄС у 2008 р. Більшість аналітиків сходиться на думці, що основним стимулом для Польщі в межах «Східного партнерства» є залучення ресурсів ЄС, передусім фінансових, для вирішення завдань східної політики Польщі. До східних партнерів Європейський Союз відносить держави Східної Європи та Південного Кавказу, на які поширюється дія Європейської політики сусідства: Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову й Україну. Основними принципами «Східного партнерства» є верховенство права, належне управління, повага до прав людини і меншин, ринкова економіка і сталий розвиток, загальна участь і від-

повідальність. Інструментами Східного партнерства є програма парламентського співробітництва «Euronest», угоди про асоціацію, створення зон вільної торгівлі, спрощення візового режиму, зміцнення енергетичної безпеки, договори про мобільність і безпеку (боротьба з нелегальною міграцією, створення структур інтегрованого управління кордонами, боротьба з корупцією та організованою злочинністю) [5, с. 6].

Взагалі програма «Східне партнерство» спрямовувалася, ймовірно, для залучення України до тіснішої співпраці з ЄС завдяки укладанню угод про асоціацію з ЄС, створенню зон вільної торгівлі і спрощенню візових режимів. У перспективі це мало зробити східні кордони ЄС більш безпечними та наблизити шість цільових країн до європейських стандартів. Програма фактично протиставляла співробітництво зазначених держав із ЄС їх співробітництву з Росією, тобто підштовхувала до геополітичного вибору між Заходом і Сходом.

В умовах глобальних взаємозалежностей і спільних загроз із боку Росії для двосторонніх відносин між Польщею та Україною істотно зростала важливість змін, що відбувалися на Сході України, як потенційного чинника глобальної міжнародної системи.

Нова геополітична реальність, зумовлена гібридною війною Росії проти України в 2014 р., внесла суттєві корективи в безпекову політику Польщі. Відтоді питання національної безпеки стало відігравати домінуючу роль у порядку денному двосторонніх відносин. Прогнозуючи довгострокові агресивні кроки Кремля, сторони розуміли важливість надійної, стабільної та передбачуваної співпраці. У 2008 р. питання м'якої безпеки здавалися першочерговими, і нормативна сила ЄС була найкращим інструментом для їх врегулювання. «Сьогодні жорстка сила та армія грають більшу роль в роботі системи регіональної безпеки, і нормативної сили ЄС вже не досить для того, щоб тримати ситуацію під контролем» [6]. Реакцією на нову політичну реальність стало затвердження Президентом Польщі

Б. Комаровським 5 листопада 2014 р. нової Стратегії державної безпеки Польщі (*Strategię Bezpieczeństwa Narodowego RP*). Її реалізація стала продовженням політики активної участі ЄС у справах безпеки Східної Європи. Стабільним залишався курс на реалізацію рішень НАТО. Так, на саміті НАТО, який проходив у Варшаві в 2016 р., було погоджено надання Україні комплексного пакета допомоги. На думку А. Легуцької, польська політика безпеки сконцентрована на зміцненні НАТО як фундаменту оборони польської держави [4, с. 206]. На цьому ж саміті країни альянсу вирішили розмістити багатонаціональні батальйони НАТО у Польщі, Естонії, Латвії та Литві.

Зазначимо, що в Стратегії державної безпеки Польщі від 2014 р. не враховувалося розміщення військ Північноатлантичного альянсу, зокрема перебування понад 4 тис. американських військовослужбовців, у межах *Enhanced Forward Presence*, передової присутності альянсу. Із 2016 р. фактично утворився східний фланг альянсу, якого не було в 2014 р. Він став очевидним елементом безпеки як для Польщі, так і для країн Балтії. На той час активізувалася співпраця держав ЄС у форматі Бухарестської дев'ятки, посилилася інфраструктурна, політична та економічна співпраця в межах Тримор'я. Всі ці нові елементи свідчили про вибудовування архітектури колективної європейської безпеки, де Польща відігравала важливу роль.

12 травня 2020 р. президент Польщі А. Дуда затвердив нову Стратегію державної безпеки. У документі чіткіше окреслено середовище безпеки. Зазначено, що найсерйознішою загрозою є неоімперіалістична політика влади Російської Федерації, яка реалізується із застосуванням військової сили. Наголошено, що незаконна анексія Криму та дії на сході України порушили фундаментальні принципи міжнародного права і підірвали основи європейської безпеки [3, с. 7]. Було зазначено, що Російська Федерація розширює свої наступальні військові можливості, проводить масш-

табні військові навчання за сценаріями, що передбачають конфлікт із країнами Північноатлантичного альянсу, а також застосовує гібридні дії нижче порогу війни, що несуть ризик конфлікту, вдається до комплексних дій невійськовими засобами, включаючи кібератаки та дезінформацію і прагнучи відновити свою силову позицію та сфери впливу.

Широкомасштабне вторгнення Росії в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 р., призвело до переосмислення ситуації та оцінки агресивної політики Росії з погляду загроз європейській безпеці. При цьому Україна стала відігравати роль ключового гравця, від якого залежала сама безпека. Зміни на рівні глобальної міжнародної системи вимагали постійної діагностики й оцінки їх впливу на геополітичний простір Польщі та України, визначення інтересів і формування спільних стратегій. У цьому плані позитивним став політичний діалог між Україною та Польщею, який вівся насамперед на рівні лідерів держав, установ виконавчої влади, на парламентському рівні.

Важливим у цьому плані став візит Президента України Володимира Зеленського до Польщі 5 квітня 2023 р. Це був його перший офіційний візит з початку війни. Той факт, що обраною країною стала саме Польща, показує, яку важливу роль відіграє вона сьогодні в сучасній міжнародній політиці. Під час поїздки відбулася зустріч українського президента з Президентом Польщі А. Дудою. Головною темою переговорів стали саме питання безпеки. «Польща є третім партнером України за обсягом військової підтримки, наданої Україні з початку російської агресії. Перший – США, другий – Велика Британія. Росія хоче знову розширити сферу свого впливу. Сьогодні Україна першою чинить цьому твердий, рішучий опір. Тому ми підтримуємо Україну і дякуємо всім, хто підтримує Україну. І я запевнив Президента, що ми й надалі підтримуватимемо Україну», – наголосив президент Польщі. «На той час Україні було передано понад 300 танків, гаубиці «Краб», надається багато іншої техніки, включно

з ракетами Ploegun, щоб допомогти захисникам України, які героїчно протистоять російському загарбнику», – підкреслив А. Дуда [7].

Прем'єр-міністр Польщі також обговорив із президентом В. Зеленським можливості подальшої підтримки України в боротьбі за свободу та безпеку Європи. Під час зустрічі порушувалися питання відновлення українських міст і сіл, транзит зерна з України та подальша інтеграція України до Європейського Союзу.

Важливою була і зустріч В. Зеленського з Маршалком польського Сейму Е. Вітек. Обговорено важливість парламентської дипломатії у підтримці України, яка захищається від російської агресії, ситуацію з викраденими дітьми та жінками і плани польсько-української співпраці на парламентському рівні. Зазначимо, що польський парламент робить багато для того, щоб питання України було присутнє на міжнародному порядку денному. Крім того, польський Сейм ухвалив низку резолюцій, що стосуються солідарності з Україною, та законів, що надають всебічну допомогу українським біженцям у Польщі.

Напад Росії на Україну спричинив широку реакцію міжнародного співтовариства, покликану не лише ізолювати, а й покарати державу в дипломатичній, економічній та правовій сферах. 14 грудня 2022 р. польський Сейм визнав Російську Федерацію державою, яка підтримує тероризм і використовує терористичні засоби. Як стверджується в документі, Росія «систематично порушує права людини, міжнародне право та Статут Організації Об'єднаних Націй і низку інших зобов'язань», «нападає на території інших країн, вчиняє збройні напади, військові злочини та геноциди» та «здійснює ворожі економічні дії, зокрема у сфері енергетики» [8]. Резолюція про визнання Росії державою-спонсором тероризму була ухвалена більшістю у 231 голос, водночас 226 депутатів, включно з опозицією, участі в голосуванні не брали.

У резолюції депутати підкреслили, що притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочини в Україні та проти

України, є необхідним для того, щоб показати, що «міжнародне право не допускає безкарності, а індивідуальну кримінальну відповідальність можуть нести і керівники держав. Тому Сейм підтримав дії, спрямовані на покарання винних, та ініціативи з цим пов'язані, такі як створення Спеціального трибуналу для злочинів агресії проти України та заснування Міжнародного центру з переслідування злочинів агресії проти України, який займатиметься відповідним збором доказової бази» [9].

Співпраця України та Польщі в галузі безпеки спрямована на сучасність і майбутнє. Проте характер відносин між державами залежав і від сприйняття минулого з його складними суперечливими процесами. Водночас між українськими та польськими політиками, істориками, державними діячами росло розуміння, що політизація так званих «чутливих» тем в умовах війни може бути використана Росією як інструмент маніпуляцій із метою послаблення співпраці між державами, особливо в воєнній сфері. Тому на основних дискусійних майданчиках тема війни набувала більшої значущості й ваги, ніж складні питання спільної історії.

Зауважимо, що серед лідерів Польщі, Чехії, Словаччини існує консолідований підхід до гарантій безпеки України. Зокрема, у статті прем'єр-міністрів вищеназваних держав М. Моравецького, П. Фіали, Е. Гегера у журналі "Foreign Affairs" зазначено, що «впродовж багатьох років Кремль систематично підриває міжнародну стабільність і безпеку, порушуючи міжнародне право, застосовуючи силу або погрожуючи її застосуванням, а також підриваючи демократичні інститути за допомогою політичної та гібридної війни. Його акт агресії проти України є лише крайнім проявом цих дій. ...Ми повинні продовжувати підтримувати Україну без жодних застережень. Це включає в себе забезпечення того, щоб вона отримала всю зброю і фінансову допомогу, необхідну їй для перемоги над Росією і повного відновлення свого суверенітету і територіальної цілісності. Це законна вимога демократично обраного уряду України» [10].

Безпекові питання Польщі тісно пов'язані з процесом входження України до НАТО. У 2008 р. Польща та її союзники вирішили, що майбутнє України (як і Грузії) має бути пов'язане з членством у НАТО. До того часу, на думку прем'єрів трьох держав, Україні мають бути готові надати гарантії безпеки, що не дозволить їй раз і назавжди стати «сірою зоною». Прем'єри вважають, що зараз не надто рано планувати післявоєнні гарантії безпеки України, адже не буде жодних інвестицій і сталого відновлення в Україні, якщо вона не буде здатна захистити себе від майбутньої агресії. В даному контексті Вільнюський саміт НАТО, який відбувся 11–12 липня 2023 р., мав відповісти на складні питання щодо майбутнього входження України до альянсу та стратегію щодо Росії. Ще під час візиту до Києва генсека НАТО Є. Столтенберга в квітні 2023 р. В. Зеленський заявив, що Київ очікує від саміту НАТО у Вільнюсі ухвалення пакета гарантій безпеки для України на шляху до членства в альянсі [11]. Проте офіційного запрошення до членства в НАТО Україна не отримала. Натомість здобула спрощену процедуру вступу. Такі перспективи розглядалися вже після перемоги у війні, виконання певних умов та згоди союзників. Більш конкретизованими результатами саміту стало продовження надання допомоги у сфері безпеки та сучасного військового обладнання.

Висновки. Фундаментальним фактором, який формує безпеку Польщі, є її міцна інтеграція в трансатлантичні та європейські структури, а також розвиток двостороннього і регіонального співробітництва з ключовими партнерами, серед яких – Україна. У цьому контексті значна увага приділяється заходам зі зміцнення незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України і підтримці їх прагнень до європейської та євроатлантичної інтеграції.

Широкомасштабне вторгнення Росії до України не призвело в Польщі до ухвалення якихось операційно-тактичних документів, своєї «дорожньої карти», яка б відображала підходи до реалізації стратегічного партнерства в нових умовах. Натомість, залежно від перебігу політичних подій, на законодавчому рівні було ухвалено низку документів, які в подальшому визначали напрями стратегічної співпраці між двома державами.

Польща залишається головним логістичним хабом для міжнародної підтримки України в боротьбі з Росією. Її роль у підтримці України є вирішальною. Партнерство між Польщею та Україною має симетричний характер і залежить переважно від ініціатив України, спрямованих на забезпечення власної безпеки, а відтак і безпеки в регіоні. Йдеться про ініціативи України щодо необхідності надання їй військової допомоги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kamiński A. Bezpieczeństwo Polski na tle rozwoju procesów politycznych w Europie: uwagi metodologiczne. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. 1993. 22 s.
2. Raport. Stan i perspektywy partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy. Punkt widzenia Polski i Ukrainy. Lublin-Kijów, 2021. 177 s. URL: <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2022/0110/115948-stan-i-perspektywy-partnerstwa-pl-web.pdf> (Last accessed: 02.06. 2023).
3. Sobczak J. Nowa strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. *Cybersecurity and Law*. 2020. No. 4. T. 2. S. 7–36.
4. Legucka A. Polityka zagraniczna Polski wobec Rosji po aneksji Krymu. *Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne*. 2019. Vol. 5. № 1. S. 203–215. URL: <https://journals.umcs.pl/we/article/view/10174> (Last accessed: 06.05.2023).
5. Політика безпеки і воєнно-політичні відносини Польщі / О. Затинайко та ін. *Наука і оборона*. 2013. № 3. С. 3–13.
6. Польсько-українські відносини: потенціал – більший за проблеми. *Міжнародний центр перспективних досліджень*. URL: <https://www.prostir.ua/?news=polsko-ukrajinski-vidnosyny-potentsial-bilshyj-za-problemy> (Last accessed: 18.05.2023).
7. Prezydent Ukrainy z oficjalną wizytą w Polsce. *Prezydent.pl*. 2023. Kwiecień 5. URL: <https://www.prezydent.pl/aktualnosc/wydarzenia/prezydent-ukrainy-oficjalna-wizyta-w-polsce> (Last accessed: 25.05.2023).

8. Sejm uznał Rosję za państwo wspierające terroryzm. *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*. 2022. Grudzień 14. URL: <https://www.sejm.gov.pl/> (Last accessed: 25.05.2023).
9. Uchwała Sejmu ws. ścigania rosyjskich sprawców zbrodni wojennych przeciwko Ukrainie. *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*. 2023 Kwiecień 14. URL: https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/komunikat.xsp?documentId=76800B17483740_B3C12589910064DD34 (Last accessed: 25.05.2023).
10. Fiala P., Heger E., Morawiecki M. The Free World Must Stay the Course on Ukraine. *Foreign Affairs*. 2023. April 24. URL: https://www.foreignaffairs.com/ukraine/free-world-must-stay-course-ukraine?gad=1&gclid=CjwKCAjwge2iBhBBEiwAfXDDBR_J6CKOTDfAfdq_ujuJjPjnRsm8pNOEKIapsy_NfP_gb_EzhliuGxoCzAsQAvD_BwE (Last accessed: 25.05.2023).
11. Україна очікує на саміті НАТО ухвалення пакета гарантій безпеки на шляху до членства. *Європейська правда*. 20 квітня 2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/04/20/7160220/> (дата звернення: 18.05.2022).

REFERENCES:

1. Kamiński A. (1993). Bezpieczeństwo Polski na tle rozwoju procesów politycznych w Europie: uwagi metodologiczne [The security of Poland against the background of the development of political processes in Europe: methodological notes]. *Polski Instytut Spraw Międzynarodowych*. 22 s. [in Poland]
2. Międzynarodowy Zespół Badań Stosunków Polski i Ukrainy (2021). Raport. Stan i perspektywy partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy. Punkt widzenia Polski i Ukrainy. Lublin-Kijów [Report. Status and perspectives of strategic partnership between Poland and Ukraine. The point of view of Poland and Ukraine. Lublin-Kyiv]. 177 s. Retrieved from: <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2022/0110/115948-stan-i-perspektywy-partnerstwa-pl-web.pdf>. [in Poland]
3. Sobczak J. (2020). Nowa strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej [The new national security strategy of the Republic of Poland]. *Cybersecurity and Law*. No. 4. T. 2. S. 7–36. [in Poland]
4. Legucka A. (2019). Polityka zagraniczna Polski wobec Rosji po aneksji Krymu [Polish foreign policy towards Russia after the annexation of Crimea]. *Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne*. Vol. 5. No. 1. S. 203–215. Retrieved from: <https://journals.umcs.pl/we/article/view/10174>. [in Poland]
5. Zatynaiko O., Pavlenko V., Bocharnikov V., Svieschnikov S. (2013). Polityka безпеки i wojenno-polityczni vidnosyny Polshchi [Security policy and military-political relations of Poland]. *Nauka i oborona*. № 3. S. 3–13. [in Ukrainian]
6. Public space (2019). Polsko-ukraiński vidnosyny: potentsial – bilshyi za problemy [Polish-Ukrainian relations: the potential is greater than the problems]. *Mizhnarodnyi tsentr perspektyvnykh doslidzhen*. Retrieved from: <https://www.prostir.ua/?news=polsko-ukrajinski-vidnosyny-potentsial-bilshyj-za-problemy>. [in Ukrainian]
7. The official website of the President of the Republic of Poland (2023). Prezydent Ukrainy z oficjalną wizytą w Polsce [The President of Ukraine on an official visit to Poland]. Kwiecień 5. Retrieved from: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-ukrainy-oficjalna-wizyta-w-polsce>. [in Poland]
8. SEJM (2022). Sejm uznał Rosję za państwo wspierające terroryzm [The Sejm recognized Russia as a state supporting terrorism]. *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*. Grudzień 14. Retrieved from: <https://www.sejm.gov.pl/>. [in Poland]
9. SEJM (2023). Uchwała Sejmu ws. ścigania rosyjskich sprawców zbrodni wojennych przeciwko Ukrainie [Resolution of the Sejm on the prosecution of Russian perpetrators of war crimes against Ukraine]. *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej*. Kwiecień 14. Retrieved from: https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/komunikat.xsp?documentId=76800B17483740_B3C12589910064DD34. [in Poland]
10. Fiala P., Heger E., Morawiecki M. (2023). The Free World Must Stay the Course on Ukraine. *Foreign Affairs*. Retrieved from: https://www.foreignaffairs.com/ukraine/free-world-must-stay-course-ukraine?gad=1&gclid=CjwKCAjwge2iBhBBEiwAfXDDBR_J6CKOTDfAfdq_ujuJjPjnRsm8pNOEKIapsy_NfP_gb_EzhliuGxoCzAsQAvD_BwE. [in English]
11. European truth (2023). Ukraina ochikuje na samiti NATO ukhvalennia paketa harantii безпеки na shliakhu do chlenstva [Ukraine expects the NATO summit to approve a package of security guarantees on the way to membership]. *Yevropeiska pravda*. Retrieved from: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/04/20/7160220/>. [in Ukrainian]